

Ана Римар Симунович*
Филозофски факултет
Оддзелене за русинистику

УДК 821.161.2.09(497.113) Коџиш М. М.
821.161.2. 09(497.113) Ковач М.
doi: 10.19090/rs.2022.6.251-267
Оригиналан научни рад
примљен 20.10.2022.
прихваћено за штампу 01.12.2022.

АРХЕТИП МАЦЕРИ ЖЕМИ У ЛИТЕРАТУРНЕЈ ТВОРЧОСЦИ МИКОЛИ М. КОЧИША И МИХАЙЛА КОВАЧА**

У теј работи будземе анализовац архетип мацери Жеми хтори вяже литературну творчосц Миколи М. Кочиша и його литературного учителя Михайла Ковача по питаню укореньованя. Тема укореньованя Руснацох до ровніни одноши ше на присельоване Руснацох на територію нешкайшей Бачки и витворйоване вязи зоз жему од хторей им на тих просторох по приселеню почал завишиц живот. През анализу Кочишових литературних творох будзе представене розвиване вязи медзи човеком и жему по значене жеми як мацери Жеми Руснацох.

Ключни слова: Микола М. Кочиш, Михайло Ковач, жем, мац Жем, руска литература.

У литературах хтори припадаю поднебю у хторим ше найвекша часц жительствова заніма зоз земледілством, часта тема мацери Жеми. Зоз способу живота хтори приспособбени гу земледілству народзуе ше и моцна вяза медзи човеком и жему. По присельованю зоз Горніци, хторе урядово почало 1751. року¹, Руснаци пременели и природне окружене у хторим по

* anarsimunovic@ff.uns.ac.rs

** Робота настала у рамикох проєктох *Дискурси менишинских язикох, литературах и культурах у юговосточней и средней Европи* (178017) хтори финансиуе Министерство просвити, науки и технологійного розвою Републики Сербіи як и *Вигледоване и розвой функционалних сферах руского языка оможлівени зоз доставаньом ISO кода rsk* хтори финансиуе Покраїнски секретариат за високе образование и наукововигледовацку діялносц, (ч. 142-451-2159/2022-01).

¹ „Од штерациетих рокох XVIII века до Бачки ше починаю присельовац и Русини зоз Закарпат’я, перше поєдинечно и неорганизовано, а од 1751. року организовано” (Рамаџ, 2007: 49).

„Под термином Закарпат’е або историйне Закарпат’е ше подроумуе територія сиверовосточних угорских жупанийох (Земплин, Шариш, Спиш, Мараморош, Унг, Угоча, Берг, Сабољч, Сатмар, Абауй, Торна, Гевеш, Боршох), у хторих Русини жили компактно або у островах и творели там векшу або меншу часц жительствова, а на теј

теди жили (Konstantinović, 2011: 28). „Идила брегох, лесох, потокох, пасовискох и пахняцого воздуху заменена у случаю Бачки, зоз ровну жему, прахом, блатом, жемуніцами або хижамі хтори були направени зоз набиваного блата, високима под’земнима водами и вил’вами” (Konstantinović, 2011: 28). Сама селідба и здогадоване на такв. стари край, односно край зоз хторого ше приселели Руснаци, у усней литератури² не остал запаметани, гоч опис природного амбиента старог краю остал у ней присутни. Зоз пременку природного окруженя пременени и „способ продукованя материалних доброх, цо ше одражело и на литературну творчосц” (Konstantinović, 2011: 30). Приход до ровніни за Руснацох означовал и период укореньованя до самей ровніни, витворйованє вязи зоз жему од хторей им почал завишиц живот, и на концу, подполне зоживйоване зоз таким способом живота, цо ше одражело и на уметніцку литературу. Уж у першим ділу рускей уметніцкей литератури, у Идилским венцу *З мойого валала* (Костельник, 1904) препознаваме моцну вязу човека, Руснака, зоз жему, як и афирмацию работи, цо єдна з характеристикох земледілског архетипу спрам Мика Франтишека³. „Розширеносц земледілског архетипа у рускей литератури и розумліва. У огромней векшини Руснаци у Бачки и Сриму виками земледілци” (Таташ, 1997: 413).

Михайло Ковач, после Костельника, єден з перших писателюх хтори творели и створели фундамент за розвой рускей литератури.

З нїм преважно, на другим полу зоз Евгенийом М. Кочишом, як антиподом по националних и церковних орієнтаційох, почина наш литературни живот. [...] Писателе хтори нашлїдза Ковача и Кочиша уж могли виберац медзи традицию социалней литератури (Кочиш) и поетским реализмом (Ковач). Талантованши виберу Ковача, и вон

території ше пресцрала юрисдикция грекокатолицких епархийох, Мукачевскей и Пряшовскей (Таташ, 2007: 23).

² Кед слово о рускей усней литератури, думаме на усну литературу хтору 1897. року записал Володимир Гнатюк перебуваюци два и пол мешаци у Коцуре и Руским Керестуре. Анализуючи одношене гу краю зоз хторого ше Руснаци приселели, а на основи литератури хтору В. Гнатюк зазначел, Стеван Константинович гвари: „Мало єст случаї носталгичного шпиваня о старим краю, глорификації, идеализації гоч лем природного амбиента хтори напушцели” (Konstantinović, 2011: 28).

³ „Робота смисел живота” (Konstantinović, 2011: 30).

за ніх бул и будзе Учитель; меней талантовани виберу Кочиша (Тамаш, 2009: 208–209).

Юлиян Тамаш у монографії *Євангелиста Михайло Ковач* (Тамаш, 2009) наводзи писательох рускей литератури хтори упиваючи до своїх литературних ділох одредзени елементи Ковачовой творчосци, витворюю континуитет литературней творчосци Михайла Ковача. То, як Тамаш пише, шлїдуючи писателе: Микола М. Кочиш, Мирон Колошняї, Мирон Будински, Штефан Гудак, Дюра Латяк, Дюра Папгаргаї и Михал Рамач (Тамаш, 2009: 209–211). Як вредносни ориентири хтори Ковач пренесол на Миколу М. Кочиша Тамаш наводзи еднаку националну и язичну ориентацию, осудзоване войны, еднаки воспитни и морални порученя, афирмацию роботи, як и питане укореньованя (Тамаш, 2009: 209).

У роботи *Мајка Земља у ауторском миту Михајла Ковача* (Rimar Simunović, 2021) дефиновали зме значене мацери Жеми у рамикох Ковачового авторского мита. Окремни акцент у тей студії бул на анализи Ковачового циклуса *Адаме, дзе ши?* (1989), понеже аж у тим циклусу автор виедначел мацер Жем зоз Еву и же „Ковач зоз виедначованьом мацери Жеми зоз Еву праве у тим циклусу дефиновал часи початкох, а зоз тим и час перших предкох руского народу” (Rimar Simunović, 2021: 289). Медзитим, у Ковачовой литературней творчосци архетип мацери Жеми зявює ше ище у драми *Ораче* (1954) и писні *Руснакова мац* (1955). Архетип мацери Жеми у Ковачовим миту завичаю анализовали зме поволуюци ше на Юнгово учене о архетипох, та го так будземе анализовац и у Кочишовой литературней творчосци. Михайло Ковач през цалу свою литературну творчосц прецагує мотив укореньованя человека, Руснака – земледїлца, а источашне и народу хторому припада до жеми. Тот мотив повязує литературну творчосц Михайла Ковача и Миколи М. Кочиша. Кочиш праве у циклусу *Ми ту не госци* (Кошіш, 1973) дотика тему присельованя Руснацох зоз горнього краю и укореньованя до нового простору у ровніни, до жеми. У тей роботі будземе анализовац питане укореньованя Руснацох у литературней творчосци Миколи М. Кочиша, питане хторе тот писатель нашлїдзел од Михайла Ковача.

Питане укореньованя при Кочишови означує укореньоване человека, односно припаднікох руского народу, до жеми у ровніни на простору нешкайшей Бачки. Зоз питаня укореньованя при Кочишови ше розвиваю и значене архетипа жеми-супруги, архетипа мацери Жеми, як и мит о вичним

вращанню мацери Жеми, цо резултує зоз моцну вязу медзи человеком и жему. Тиж так, як и при Ковачови, так и при Кочишови препознаваме любов гу своєй давней оцовщини, гу краю зоз хторого ше Руснаци приселели, так же укореньованє и при Кочишови значи не лєм зоживйованє зоз жему у ровніни, але и вична свідомосц о походзеню своїх давних предкох.

Микола М. Кочиш (1928–1973) „витворел литературне діло зоз хторим, после пионирскей роботи Г. Костельника и фрагментарней Г. Надя, у добрей мири описал и систематизовал зоз языком и поняцами сучасней лингвистики бешеду Руснацох Югославиї и зоз тим ю привел на уровень стандартного литературного языка” (Тамаш, 1997: 191). Окром доприношеня рускей литератури, значне и його ангажованє у обласци педагогийней діялносци. Робел як учитель и наставнік у основних школах у Коцуре, Руским Керестуре и Новим Садзе, а 1963. року позарядово закончує студії югославянских языкох и югославянскей литератури на Филозофским факултету у Новим Садзе (Varga, Laćak, 1979: 15–16). Потим ше опредзелел за роботу у науки. Кочиш автор учебнікох и роботних кніжкох за основну школу, як и *Правопису руского языка* (1971). „3 друкованима науковима роботами здобул право на докторованє з обласци языка. Предложил и тему за докторску дисертацию, котра глаши: „Бешедка югославянских Русинох”” (Varga, Laćak, 1979: 17). Тиж так, бул замерковани и по дружтвеной ангажованосци у култури. „Як мисионер нашеї литератури, Микола М. Кочиш 1976. року, ведно з Михалом Ковачом, бул госц Союзу писательох Українскей Советскей Социалистичней Републики. З тей нагоди „Литературна Україна” и дзепосєдни литературни часописи, попри поетичних творох наших писательох обявели и значни информации о нашеї литератури” (Varga, Laćak, 1979: 18).

За кніжку *Крочаї* хтора обявена 1963. року Тамаш гварел же то кніжка зоз хтору „почина правдиви рост рускей литератури у Югославиї” (Тамаш, 1997: 191). Кочиш дал значне доприношенє и революцийней поезиї по руски, але у тей роботі будземе избрани анализовац писні зоз циклусу *Ми ту не госци* зоз кніжки под истим насловом (Коїш, 1973), писню *Пламень под стреху* з циклусу Немири з истей кніжки и приповедку 3 отворенима очми (Коїш, 1978).

Потерашні виглєдоваче литературней творчосци Миколи М. Кочиша препознали и отворели питанє укореньованя у його литературней творчосци, як и питаня хтори узко повязани зоз укореньованьом. То вшелїяк Юлиан Тамаш (Тамаш, 1997), Дюра Папгаргаї зоз студию *Антейска моц*

Кочишового поетского вислову (Paprhariji, 1979), Дюра Варга и Дюра Лятяк зоз студию *Обици погляд на творчосц Миколи М. Кочиша* (Varga, Laćak, 1979), о вязи човека и жеми у Кочишовой литературней творчосци писала Ирина Гарди-Ковачевич у работи *Творчосц Миколи М. Кочиша за дзеци и ей место у нашей литератури за дзеци* (Hardi-Kovačević, 1979), а о питаню мацери єдного народу Михал Ковач у работи *Поезия Миколи М. Кочиша* (Kovač, 1992–1993). Аж и Микола М. Кочиш сам почувствовао тоту вязу зоз жему хтора присутна не лем медзи припаднікама його народу, але и у литератури, та о ней так писал:

Єст у нас досц розплаканих шорикох о чежким живоце, о бирешованю и надніци, о рису и гладованю. Видзи ми ше же то не прави живот, бо вимучени рисар не плакал над свою долю, але ше намагал зисциц свойо мали и вельки снi, и у тей борби зоз животом чувствовао подполну животну радосц, а того невелико єст у нашей литератури. Писательови легчейше и милше розплакац читателя як указац тоту нашу нукашню силу котра нас трима у верхох и у польодїлстве и у других привредних конарох (Kočiš, 1978: 8).

Ирина Гарди-Ковачевич тиж так замерковала вязу медзи человеком и жему яка присутна при Кочишови:

Вязани за ровніну, тоту панонску, чежку и плодну, розкошну, Кочиш черпа вири и любви зоз ей оранїни и ей желенїдла, зоз ей богатосци и напава зоз нїма и вяже гу ней дзеци през свойо писнї: „Злато”, „Веє” [...] И не мож вериц же ше найдзе дагдзе таке дзецко, таки человек, котри народзени ту на тей ровнї прикритей зоз белавидлом шлебодного неба, котре не почувствує у своім инстинкту терашнього чи давного параста у себе тоту исконску вязу зоз жему, природу, та зоз ей вичним циклуом живота и шмерци (Hardi-Kovačević, 1979: 56).

У дальней анализи укажеме як тота нукашня сила о хторей Кочиш писал, а хтору препознали и потерашнї вигледоваче його литературней творчосци, у його литературних творох доставала риси митологийних моделох роздумованя.

Карл Г. Юнг медзи аспектами у хторих ше зявює архетип мацери наводзи насампредз власну мацер и бабу, а потим и жени зоз хторима ше человек стрета през живот. „До тей категорії припадаю богині, окреме Мац Божа, Дівица и Софія. Митология понука велі вариянти архетипа мацери” (Jung, 2015: 91).

Други символи мацери у фигуративним смислу зявюю ше у стварох хтори представляю цель нашей жажди за викупйованьом, як цо Рай, Царство Боже, Божански Єрусалим. Велі ствари хтори означую одданосц або чувство страхопочитованя, наприклад Церква, университет, город або держава, небо, жем, лес, морйо або гоч яка мирна вода, аж и материя, поджемни швет и мешац, можу буц символи мацери (Jung 2015: 91–92).

Так як зме у Ковачовим миту завичаю Еву препознали праве як мац Жем у фигуративним смислу (Rimar Simunović, 2021), так препознаваме и мац Жем у Кочишовей литературней творчосци. „Архетип мацери вязани за ствари и места хтори представляю плодносц и плодотворносц, обробене польо, заграду” (Jung, 2015: 92).

Мотив укореньованя до ровніни, хтори означує укореньоване человека, у тим случаю припадніка руского народу до цела мацери Жеми, ясно препознаваме у писні *Ми* (Коџиш, 1973). То писня у хторей автор ошпивал историйну хвильку присельованя Руснацох на простори нешкайшей Бачки. Дюра Папгаргаї препознал крижну драгу на хторей ше нашол Кочишов Руснак кед крочел на бачку ровніну. Тоту хвильку Папгаргаї представел през слику Кочишового поетского троугельніка у хторим на першим углу стої Руснак, розпяти медзи старим и новим крайом на ровніни, на другим углу ровніна, ище вше за ньго цудза жем, а носталгия за старим крайом ище вше мощна, а на треци угел Папгаргаї змесцел чарну кромку хлеба (Paparhaji, 1979: 64). „У тим троугелніку, зачатим з писню „Ми” часц историй бачванского Руснака” (Paparhaji, 1979: 65). Наводзиме Кочишово стихи хтори шпиваю о тей розпятиосци Руснака.

Пукла пред друком ровніна цудзей жеми,
а погляд смутни преїг кочох назад леци.
Карпати гори у молги стоя неми,
до нових крайох провадза свойо дзеци.

За родним домом боль ше з надію зліва,
страх од цудзини жажда за хлебом гаци
и кажди глащок селенца з думох зрива:
дума – чи пойдзе, або ше назад враци? (Кошіш, 1973 15).

У наведзених стихох читае о хвильки у хторей перши приселенци зоз Горніци ище паметаю свою оцовщину, односно простор зоз хторого ше виселели. За ніх ровніна ище вше цудзина. Одношене гу своєї оцовщини хтора у тей писні символично представена з Карпатами, праве так як и Михайло Ковач шпива о оцовщини свойого народу:

„[...] ми вични блукаче, народ бездомни, дзеци цо пре якешик проклятво, пред стотками рокох були одорвани зос подольских пространствох, преведзени преїг хрибта Карпатох на велічезну Славянску степу” (Ковач, 1970: 31).

Михайло Ковач у своїм миту завичаю, завичай у найширшим смислу означає Україну (Rimar Simunović, 2020: 329). Анализовани Кочишово стихи тиж указую о його ширшим похопеню завичаю свойого народу. Свою и оцовщину своїх сонароднікох Кочиш представя зоз Карпатами, цо вшеліак географски представя простор України. Препознаваме то и у писні *Руска твердиня*:

З биди ше родзел тварди камень,
росла твердиня на ровніни,
з Карпатох горох грал нас пламень
и швицел дух нам дідовщини (Кошіш, 1973 14).

„Так поета зоз своїм стихом не заобиходзи ані найчувствительнейшу тему историйі югославянского Руснака, тему похопеня отечества, яку вон зоз писню „Руска твердиня” зводзи на релацию отечество – дідовщина” (Paparhađi, 1979: 65). Тоту розпятосц Руснацох медзи прешлосцу и терашньосцу, о якей шпивал Микола М. Кочиш, анализовал и Ю. Тамаш:

Основна позиція ше одредзує медзи боляцу и чежку, а у глібини, у естве присутну прешлосцу, хвилькох одлуки кед требало рушиц зоз крижней драги гу новому дому, дзе ше тераз уж кажди од нас народзує, спознава красу виходу слунка обачену з истого домашнього прага, спознава ше фалат неба и любви гу свойому роду и своєї жеми, дзе ше, конечно, умера, и дзе нас як прах витри

шицких рознешу понад жем намочену зоз нашим знойом и роботу (Тамаш, 1997: 194).

Початки укореньованя Руснацох до ровніни Микола М. Кочиш описує зоз стихами:

На пустей жеми вирости руски хижи,
виорал бразду ту вредни син Горніци.
Ожила пустош, запахнул хлебик швижи,
а зной лєє на плодни ораніци.
Под вредну руку мочар ше швидко траци,
о каждой грудки чесни ше Руснак стара,
у биди жиє, але шорово плаци
з дзешату часцу паноца и ерара (Кошіш, 1973: 15).

Потерашні вигледоваче литературней творчосци Миколи М. Кочиша, Дю. Папгаргаї и Ю. Тамаш, препознали розпятосц Руснацох медзи старим и новим простором, медзи давним завичайом и ровніну хтора постане завичай генераційом после перших приселенцох, але спатраюци тоту историйну ситуацію руского народу описану на способ на яки то зробел Микола М. Кочиш, можеме ю дефіновац як ситуацію у хторей препознаваме митологийни образци роздумованя, та ю, спрам того, наволац сакрализация. То поняце Мирчи Елиядеа, та можеме повесц же закончене процесса укореньованя можеме наволац и закончене процесу сакрализации.

Настаніц ше на єдней території, то у крайнім случаю значи сакрализовац ю. Кед того настаньованє не дочасове, як при номадох, але є непрерывне, воно подроумює єдну виталну одлуку, хтора обовязує єгзистенцію цалей заєдніци. „Змесциц ше” на єдним месце, организовац го, настаніц – то значи вивесц ряд поступкох хтори предпоставяю єден єгзистенциялни вибор: вибор Универзума, до хторого ше приходзи „стваряюци” го” (Elijade, 2003: 85).

У митологийним значеню, кед слово о процесу сакрализации, зоз простору хтори нови приселенци доживюю як цудзи простор треба направиц свой власни простор хтори по ушореню будзе у себе ношиц гевти традицийни вредносци яки мал простор зоз хторого ше виселели. Вирастанє

руських хижох, оживйоване пустоши и хвилька кед запахнул хлѣбик, а ораніци плодни, лем змоцнюю значене сакралізації кед маме у оглядзе факт же не лем у духовним смислу требало створиц обисце хторе будзе место очуваня традиції, язика и култури хтору зоз собу Руснаци принесли зоз Горніци, але и у буквалним смислу, кед зоз жеми хтора не була вигодна за обрабяне требало створиц жем хтора да порив за правдиве укореньоване до ней. Зоз того укореньованя, увидзимо у дальшей анализи, народзи ше ище єден елемент похопйованя завичаю при Руснацох, а то праве архетип мацери Жеми.

Писня Миколи М. Кочиша *Ми ту не госци* приноши похопйоване ровніни як мацери Руснацох, та ю на основи Юнгового ученя о архетипох, наволуєме архетип мацери Жеми, аналогно тому як зме ю наволали при Ковачови. Наводзимо на тим месце цалу писню *Ми ту не госци*.

Оголєли зме перши нашей матки ровніни
и цицаме як чада сок животворни, богати
приросли зме за ню
як верба гу бегелю,
як тополя гу доліни,
пришли гу ней нашо думи
и мрії,
нашо жаданя и песци гузловати.

Родза нас мацери нашо
у житних одкосох як препилчата,
котуляме ше з кукурицох високих
як бундави у богатей ешенї,
рошнєме на тей ровніни богатей
як несташни гачата,
як густа щец,
як младніки багрени до жеми масней
пушаме свойо коренї...

Оголєли зме перши нашей матки ровніни
и, притулени гу ней, коренї свойо пушаме,
були зме госци,
странци,

на цудзим,
без оцовщини,
а тєраз братом здалєка
свой дом з гордосцу отвєрамє (Кошіш, 1973: 13).

На основи тих стихох заклочуємє жє поєта шпива о законченим процесу укорєньованя Руснацох до цєла мацєри Жєми – ровніни. Тот процес, у митологийним значєню, закончени тєди кєд людзє хтори шє присєлєли до новогò простору вєцєй тот простор нє чувствую як нови, абò странски, алє як свой власни простор. Заклочуємє то у случая навєдзєних Кочишових стихох хтори означую часи у хторих *були змє гòсци, странци, на цудзим, без оцовщини*, по хвильку у хторєй *братом здалєка свой дом з гордосцу отвєрамє*.

Початок процесу укорєньованя до цєла мацєри Жєми поєта описал як огольованє першох матки ровніни, а правє Михайло Ковач похасновал исти мотив у приповєдки *Вона єдина*, односно мотив першох мацєри Жєми за описованє блуканя своїх предкох, гєвтих сонароднікох хтори глєдали мєсто за свой будучи живот: „Блукали змє глєдаючи мєсто на першох мацєри жєми; ставали змє там дзє вона була дарєжлїва, дзє сцєла розгарнуц свою шмату и напоїц нас зос своїх першох, сладким своїм млєком...” (Ковач, 1970: 31).

Кочиш у писні *Ми ту нє гòсци* мотив першох мацєри Жєми похасновал жє би означєл хвильку кєд його сонародніки уж почали чувствовац тоту ровніну як свою мацєр. Сущна вяза мєдзи чловєком и мацєру Жєму символічно шє витворює правє зоз цицаньом млєка зоз єй першох, як гварєл Ковач у навєдзєним прикладу, а Кочиш тото исте млєко наволал сок животворни и богати. Значєнє и при Ковачови и при Кочишови исте. Зоз починаньом вицицованя млєка зоз першох мацєри Жєми означує шє насампредз початок вязи зоз мацєру Жєму, а млєко абò сок хтори жєм будзє давац Руснакови – парастови символізує моц хтору Руснак будзє черпац зоз жєми ищє вєльò роки.

Мотив мацєри-супруги чийò шє значєнє глїбшє розвива до значєня мацєри Жєми прєнаходзимє у писні *Мойò писні* (Кошіш, 1973):

Залюбєни сом до цє, ровніно-нєвєсто справєдлїва (Кошіш, 1973: 9).

Михайло Ковач тиж так жем виедначел зоз супругу, у писні *О тайни постаня*⁴. „Препознаваме же ключни елемент Ковачового мита завичаю родна груди, хтору поета идентификує зоз свою жену, а себе зоз першим человеком” (Rimar Simunović, 2021: 289). Так як зме при Ковачови, спрам Юнгового ученя тотого виедначоване жеми зоз супругу препознали як архетип мацери – супруги, так препознаваме исти архетип и у Кочишовой литературней творчосци.

Писня *Ровніни* (Коціш, 1973) тиж писня пошвечена ровніни, у хторей ше автор директно обраца зоз словами гу ровніни. То писня у хторей читаеме же у хвилькох гніву и розпуки ровніна дала мир и спокій авторовой души:

Предо мну була ти
без скалох,
питома,
ніжна,
розлята як цепле ранше млеко
пред дзецком спричним, нагніваным,
з ошмихом ніжним на плотох и вербох,
як мац зоз цеплу руку пред сином (Коціш, 1973: 20).

Поровнане мира хтори поетови дава ровніна зоз руку хтору мац дава синови ище еден крочай гу подполному виедначаваню жеми зоз мацеру у митологийним значеню. У писні *Ми ту не госци* Кочиш виедначує жем – ровніну зоз мацеру його народу:

Оголели зме перши нашей матки ровніни
и цицаме як чада сок животворни, богати (Коціш, 1973: 13).

Препознал то у Кочишовой писні и сам Михайло Ковач: „Мац то може буц и – народ. Дзеци одховани можу буц не лем дзеци тей мацери цо мирни, цихи ноци на вреценко спредала, але и народу котри на свой способ доживйовал час вельких бригох” (Ковач, 1992–1993: 26).

⁴ „Вола це мац твоя, а жена моя Жем,
Цо яблуко здозела у стредку раю” (Ковач, 1989: 17).

У идущих стихах препознаваме мотив положу на жеми, мотив хтори присутни у писні *Руснакова мац*⁵ Михайла Ковача и у хторим ше зоз змесцованьом положу на жем хтора уж у предходним стиху дефинована як мац народу хторому припада поет, препознава митологийне роздумоване кед слово о архетипу мацери Жеми.

Родза нас мацери нашо
у житних одкосох як препилчата,
котуляме ше з кукурицох високих
як бундави у богатеј ешені,
рошнеме на теј ровніни богатеј
як несташни гачата,
як густа щец,
як младніки багрени до жеми масней
пуцаме свойо корені. . . (Кошіш, 1973: 13).

Зоз значеня ровніни хтора означує мацер Жем розвива ше при Кочишови и мотив оплодзена або зачаца на жеми, хтори глібоко вязани за митологийне роздумоване. Олга Фрејденберг, виучуюци глібше походзене жридла жанрох и сижеох през спатране швета першобутней заедніци, як єдну зоз сликох наводзи слику бразди и плугу хтори змецени до мотиву ораня – любви (Frejdenberg, 2011: 231). Тот мотив находзиме у писні *Швето плодзена* (Кошіш, 1973) хтору у цалосци наводзиме. Кочиш у теј писні у хторей зачаце змесцує на польо, поровнує жену жадну любви зоз жему хтора чека нашенє, хторе у символичней ровні зоз собу поволує и мотив ораня, односно любви.

Цихе под вельким слунком жито младе,
у долінкох длані-ровніни белаво трепеца води,
упар дзень свой дих до цеменя травки,
зволує витрик модри ластовки на зводніцки преходи.

⁵ „Руснака мац дала на швет на полю,
на паньским полю у мукох и болю.
Широки ліст коравого лопуха
бул Руснакови як перша пелюха” (Ковач, 1989: 45).

Цеплота ше розляля по плоднікох хліпацях,
розбуйнета оплодна сила як вилів гаці розмика.
Ганьблїво а жадно упива голота небо згуснуте
и младосц яри у млосци облапяня зніка.

Лежала ши у розкошним желенїдлу молодого жита,
по твоїх жилох струяло искомске швето плодзєня,
скора ци баршоньова пахла на полєн невиних травкох,
жадна як жем под нами любви и нашєня.

Трепаци нам жренка заквитли з косатку белаву,
цєла нам ше у корчу сплетли як живородни нация.
Опушена и сита мирно ши з ошмихом гласкала
на опалєним сцєгну лістки першоноцного пипиня.

У голубосци неба над нами швето плодзєня дзвонєло,
класки ше коло нас зоз младим млєком налївали,
розкошни перши нїжни жем плодна розголєла,
та зме з нєй живот за нови живот упивали (Кошіš, 1973: 64).

У символїчнєй рєвнї Кочиш шпива о любви мєдзи чловеком и жєну хтори правє зоз плоднєй жєми упиваю живот за нови живот, цо вшєлїяк жє характеристика митологїйного способу роздумованя. Такє похопїованє народзованя нового живота кружно повязанє зоз мотивом вичного врацаня мацєри Жєми по чловековєй шмерци, алє и зоз похопїованьом значносци мацєри Жєми за цали живот вообцє, окрємє по рокох у хторих чловец нє бул пошвєцєни животу на жєми, або жил далєко од нєй.

Мотив врацаня мацєри Жєми послє чловековєй шмерци прєпознавамє у писнї *Пламень под стрєху* (Кошіš, 1973).

Нє прєставали змє буц людзє,
и дражки нашє, нєровни, кривулькави
були злїати по драги чєснєй,
драги узкєй,
плянцєй,

прикрей,
и ровней,
широкей,
недоглядней
як тота ровніна наша хтора нас родзи и хова (Коціш, 1973: 44).

Врацане мацери Жеми, у форми споведзи у хторей поета од жеми гледа пребачене пре хвильки розпуки и гніву хтори чувствоваў гу ней, находзіме у піснї *Ровніни* (Коціш, 1973):

Уквилел сом це у думках нераз,
ровніно мая, недоглядна,
як упрекосне дзецко мацер
цо дзецка жадна на розходу.

уквилел сом це кед уквилени
себе сом не знаў ради дац,
але бим иншак ані не мог
твою доброту спознац и мац (Коціш, 1973: 21).

Тото врацане спатраме през освідоміоване о значносці мацери Жеми за поетов, адносна чловеков живот. Подобне освідоміоване Кочиш апісаў у прыпаведкі *З отворенима очми* (Коціш, 1978), у хвильки кед, врацаюці ше з войны, юнак мал прейсц остатні сто метери дільова хтори водзел по його салаш:

Того дільова з котрого би вон нігда по своёй дзеки не пошол. Котра часц його самого. Три крочаї не поднесли ноги. Спаднуў, и мутни слизи ше помишали з прахом. Гикаў, незвикнути на плач, а цепла жем му, як мацерино млеко, врацала моц.
– Живи сом ци ше врацел ... живи... – шептал и сцискаў до гарсци
гліну пред собу.

[...]
– Живи сом ше врацел, матко мая! (Коціш, 1978: 154).

Ище раз препознаваме мотів мацерових першох хтори чловекови даваў моц, як и директне похопіоване жеми як мацери. За пісню *Мойо піснї* (Коціш, 1973) Тамаш гварел же то Кочишова праграмна пісня и же вона

и „поволанка и факля хтора ошвицуе драгу по хторей треба исц” (Таташ, 1997: 193). Ми у тей писні препознаваме обединени шицки анализовани мотиви хтори ше одноша на архетип мацери Жеми у Кочишовой литературней творчосци. Наводзимо стихи хтори тото илуструю.

Не зрадзел сом це, чарна моя кромко хлеба,
[...]
Не зрадзел сом це, Руснаку мой, не зрадзел,
У стихох моїх катуляю ше пацерки твоего зноя,
И зарно пахне ешеньске, родне, богате,
И слизи-бисери дзехох, брига и радосц твоя.

Залюбени сом до це, равніно-невесто справедліва,
Мой стих лем прах бисерни на твоім чудесним облечиве;
Гоч сце ми часто шицки тройо давали и одберали,
Не зрадзел сом вас – и мойо шерцо щешліве (Кошіш, 1973: 9)

Тота писня представя свойофайтове поетово оценьоване власней литературней творчосци, хтора, ясно зоз наведзеных стихох видно, пошвечена жеми – символично през слику кромки хлеба хтора ше зоз жеми народзуе, як и равніни – невести. Зоз пошвечованьом своїх стихох жеми у тих значеньох, поет свойо стихи источашне пошвещуе и Руснакови – парастови, односно своїм сонародніком.

Рушаюци од питаня укореньованя хторе Микола М. Кочиш нашлідзел у своїх литературних творох од свойого литературного учителя Михайла Ковача сцигли зме по значене мацери Жеми у значеньох яки характеристични за митологийни образци роздумованя. Значене мацери Жеми у литератури тих двох писательох повязани през шлідуюци мотиви: мац Жем, полог на жеми, оплодзене на жеми, вяза человека и жеми и мотив врацаня мацери Жеми. Тиж так, анализа указала же так як за Михайла Ковача його власни завичай и завичай його сонароднікох комплексне поняце и одноши ше як на жем – равніну до хторей ше укоренели, так и на давну оцовщину зоз хторей ше приселели, так тото поняце завичаю комплексно представене и у Кочишовой литератури и тиж ше звяюе и як вична свідомосц о походзеню своих предкох.

Ana Rimar Simunovič

MOTHER EARTH IN MIKOLA M. KOČIŠ'S AND MIHAJLO KOVAČ'S LITERARY WORKS

Summary

This paper analyzes the archetype of Mother Earth which connects Mikola M. Kočiš's literary works with the literature of his literature teacher – Mihajlo Kovač. Kovač presents his homeland through a myth of a symbolic space dominated by the Ruthenian agricultural class whose life is deeply rooted in the lifestyle inherently organised to follow the mythological reflection of Mother Earth. The Analysis of Mikola M. Kočiš's literary works shows that the mythological reflection of Mother Earth is set in those moments of Ruthenian history that refers to their immigrations to Bačka. That is the moment when the Ruthenians made a connection with the Earth because that lives began to depend on it. Through the analysis of Mikola M. Kočiš's literary works we are presented with the development of that connection between man and the earth at the moment when the earth became Mother Earth to the Ruthenians, with its mythological meanings that are very similar to the ones in Kovač's literary works.

Key words: Mikola M. Kočiš, Mihajlo Kovač, earth, Mother earth, Ruthenian literature.

ЖРИДЛА

- Kovač, M. (1970). *Cihi vodi*. Novi Sad: Ruske slovo. (Cyrillic)
 Kočiš, M. M. (1973). *Mi tu nje hosci*. Novi Sad: Ruske slovo. (Cyrillic)
 Kočiš, M. M. (1978). *Pozberana proza*. Novi Sad: NVP „Ruske slovo”. (Cyrillic)
 Kovač, M. (1989). *Ja dub červotočni*. Novi Sad: Ruske slovo. (Cyrillic)

ЛИТЕРАТУРА

- Varga, Đ.–Laćak, Đ. (1979). *Obšči pohljad na tvorčosc Mikoli M. Kočiša*. U: Laćak, Đ. (Red.). (1979). *Ruski jazik i literatura 1978*. Novi Sad: Novinsko-vidavateljna robotna organizacija „Ruske slovo”, Društvo za ruski jazik i literaturu. 13–19. (Cyrillic)
 Hardi-Kovačević, I. (1979). *Tvorčosc Mikoli M. Kočiša za dzeci i jej mesto u našej literaturi za dzeci*. U: Laćak, Đ. (Red.). (1979). *Ruski jazik i literatura 1978*. Novi Sad: Novinsko-vidavateljna robotna organizacija „Ruske slovo”, Društvo za ruski jazik i literaturu. 50–60. (Cyrillic)
 Elijah, M. (2003). *Sveto i profano*. Novi Sad, Sremski Karlovci: Izdavačka knjižarnica Zorana Stojanovića. (Cyrillic)
 Jung, K. G. (2015). *Arhetipovi i kolektivno nesvesno*. Beograd: Narodna knjiga, Miba books.

- Kovač, M. (1992–1993). Poezija Mikoli Kočiša. *Studia Ruthenica* 3/1992–1993, Zbornik robotoh „Dnji Mikoli M. Kočiša”, 26–29. (Cyrillic)
- Konstantinović, S. (2008). *Rusinska usmena književnost*. Novi Sad: Ruske slovo. (Cyrillic)
- Papharhaji, Đ. (1979). Antejska moc Kočišovoho poetskoho vislovu. U: Laćak, Đ. (Red.). (1979). *Ruski jazik i literatura 1978*. Novi Sad: Novinsko-vidavateljna robotna organizacija „Ruske slovo”, Društvo za ruski jazik i literaturu. 61–72. (Cyrillic)
- Ramač, JA. (2007). Rusnaci u Južnej Uhorskej. Novi Sad: Vojvodjanska akademija naukoh i umetnoscoh. (Cyrillic)
- Rimar Simunović, A. (2020). Ukrajina u autorskom mitu Mihajla Kovača. *Slavistika*, XXIV/2, 379–385. (Cyrillic)
- Rimar Simunović, A. (2021). Majka Zemlja u autorskom mitu Mihajla Kovača. *Slavistika*, XXV/1, 288–297. (Cyrillic)
- Tamaš, JU. (1997). *Istorija ruskej literaturi*. Beograd: Zavod za udžbenike i nastavna sredstva. (Cyrillic)
- Tamaš, JU. (2009). *Jevahelista Mihajlo Kovač*. Novi Sad: Ruske slovo. (Cyrillic)
- Frejdenberg, O. (2011). *Poetika sižea i žanra*. Novi Sad, Sremski Karlovci: Izdavačka knjižarnica Zorana Stojanovića. (Cyrillic)

